

PETAR STRČIĆ

**POVIJEST I SADAŠNJOST LIKE I NJEZINE KATOLIČKE
CRKVE U NOVOJ INTERPRETACIJI
MONS. DR. SC. MILE BOGOVIĆA**

Petar Strčić
Ružičeva 5
HR 51000 Rijeka

UDK: 94(497.5-3Lika)
26/27(497.5)
Prikaz
Ur.: 2014-12-19

Povijest i prošlost hrvatskoga prostora Like i Katoličke crkve u njoj obrađivani su i rezultati objavljeni u brojnim radovima. U tome se napose ističe dosadašnji prvi poglavar kao biskup njezine prve Gospićko-senjske biskupije mons. dr. sc. Mile Bogović. Osim kao svećenik i crkveni voditelj ističe se i kao znanstvenik/historiograf, stručnjak i publicista te voditelj crkvenih komisija. Bio je profesor na fakultetima te urednik edicija. Objavio je niz knjiga i mnogo rasprava i članaka (pa i veoma kritičkih sadržaja) napose o veoma složenoj sudbini Hrvata kao katolika u Lici, koji su bili i na udarima više okupatora, npr. i Osmanlija. Piše o zbivanjima u starijoj povijesti i nedavnoj prošlosti te u sadašnjosti. U svojoj najnovijoj knjizi 2014. god. o Lici i njezinoj Katoličkoj crkvi u nizu poglavlja dao je neke svoje već objavljene članke, ali uglavnom neke dopunjene rezultatima svojih novih istraživanja u vrelima te uvidima u stariju i noviju hrvatsku i stranu literaturu.

Glavne riječi: Lika, Hrvatska, Katolička crkva, biskup i historiograf, Mile Bogović

1.

Povijest kršćanstva, a u okviru njega i Katoličke crkve, u cjelini i u dijelovima u udaljenijoj povijesti i u nedavnoj prošlosti, pa i danas stalno je u visokoj pozornosti vjernika, dakle sljedbenika nauka Isusa Krista, ali i nevjernika, pa čak i javnih protivnika. Tako je i u Hrvatskoj, ali daleko znatnije poznato u poštenome znanstvenome, stručnome i publicističkome odnosu. A među veoma istaknutim i zaslužnim svećenicima Katoličke crkve u naše doba stalno se ističe duhovnik Mile Bogović u vjerskim odnosima i u neposrednome razvoju Crkve, ali također u znanosti, struci i publicistici. A on je čak i prvi gospićko-senjski ordinarij u Zapadnoj Hrvatskoj, i to od srednjega vijeka do

naših dana, u prostoru od planinskoga ličko-kordunskog područja do obalnoga jadransko-morskoga senjskog prostora.

2.

Mile Bogović je Slunjanin, rođen 1939. u susjednome naselju Cerovac; iz današnjega je dekanata. To područje doživjelo je u povijesti i prošlosti niz strahota, pa – kako dr. sc. M. Bogović piše u jednome članku – u 17. st. gotovo i nema stanovništva bez ratnih i drugih pustošenja. Nekada je to bio Stari Slunj, od 1292. god. u feudalnoj vlasti knezova Krčkih, zvanih i Frankopani koji su – piše i o tome M. Bogović u zasebnome članku – do 1390. god. pretvorili u važnu utvrdu, pa se formira gotovo i zasebna slunjska loza tih Frankopana. Za kasnije razdoblje mons. Bogović ističe Modruš kao "ključni grad" u frankopanskoj državini. Mogu dodati – u kvarnersko-krčkome otočnome dijelu frankopanskih posjeda također ima Bogovića.

O svemu tome i o drugome ima brojnih podataka u monsinjorovim objavljenim radovima. A doktorirao je u Rimu, čak na tamošnjoj svjetski znamenitoj "Gregorijani", i to s temom *Katolička Crkva i pravoslavlje u Dalmaciji za vrijeme mletačke vladavine*. Kao zanimljivost navodimo – iz njegova velikoga i opsežnoga objavljenoga opusa taj se i objavljeni rad uobičajeno spominje, pa tako kao jedini i u njegovoj biografiji u *Hrvatskome leksikonu* (I, Zagreb, 1996., 115). No, taj doktor povijesnih znanosti postao je i do danas ostao zaslužan historiograf i na temelju vrijednih sadržaja više objavljenih knjiga te na stotine znanstvenih, stručnih i publicističkih rasprava i članaka, u kojima ima i sadržaja s oštrim kritikama, komentarima i polemikama.

Znanstveno i stručno, uz ostalo, napose se bavi višestoljetnom poviješću ujedinjenih ili zasebnih biskupija u svojem zavičaju i oko njega – Krbavske, Senjske, Modruške, Gospićko-senjske, zatim znamenitoga i napose vrijednoga hrvatskoga glagoljaštva, kao i odnosa s Pravoslavnom crkvom; jer u ovim krajevima Hrvatske ima ponešto i Srba kao stanovnika otprije, kako piše i M. Bogović, a kao mnogo bjegunaca pred osvajačkim pa vladajućim Osmanlijama.

Istodobno se doktor ističe i kao prosvjetni djelatnik, i to na fakultetima – predavajući u načelu hrvatsku povijest na riječkoj Teologiji Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta u Zagrebu, Visokoj učiteljskoj školi u Gospiću i Filozofskome fakultetu u Rijeci. Ovdje na trenutak zastajem – kao osnivač i prvi voditelj odsjeka za povijest na tome riječkome fakultetu, odmah sam kao predavača primio i dr. sc. M. Bogovića, jer sam veoma dobro znao kako je dobar historiografski te odgojni i prosvjetni djelatnik.

Upravitelj je bio institucije Sakralna baština u Senju, koja ima veoma bogat i dragocjen sadržaj. Dakako, afirmirao se rano i na drugim vodećim vjerskim, odnosno crkvenim područjima, tako da se i veoma isticao kao uspješni generalni vikar Riječko-senjske nadbiskupije, te pomoćni biskup u Gospiću za područje Like i susjednoga kraja u nadležnosti riječko-senjskoga ordinarija.

Konačno, zaslužen 25. svibnja 2000. god. postaje i gospičko-senjski biskup. Tako da je tamošnja župna crkva prerasla u katedralu, a biskupija dobila i pet dekanata. Štoviše, Riječko-senjska nadbiskupija podijeljena je na Riječku nadbiskupiju i Gospičko-senjsku biskupiju. Time je mons. dr. sc. Mile Bogović postao i prvi ordinarij na primorsko-goranskoj zemljopisnoj strani, i to nakon znamenite srednjovjekovne Krbavske biskupije. A u čast njezina osnivanja organizirao je 1986. god. veliki i uspješan skup, pa je zbornik radova sa simpozija objavljen 1988. god. u Rijeci. I dalje, uz ostalo, mons. Bogović bio je i glavni urednik *Riječkoga teološkoga časopisa*. Sada je voditelj projekta popisa zastava II. svj. rata i poraća u biskupijama te – štoviše – i voditelj Komisije za laike Hrvatske biskupske konferencije i tijela veoma osjetljiva sadržajnoga rada i djelovanja – Komisije za hrvatsku martirologiju.

3.

Već i prije svih tih nabrojanih visokih časničkih mjesta i dužnosti, taj Slunjanin, naravno, kako već istaknemo, zasebnu je pozornost na razne načine posvećivao i cijeloj svojoj zavičajnoj Lici, a u njoj – dakako – na visokome mjestu i Crkvi. O tome je objavio – rekostmo ističući – i niz zasebnih izdanja te mnogo rasprava i članaka o ličnostima u njima i o zbivanjima na tome prostoru. Tako mu je u Gospiću 2014. god. objavljena knjiga s naslovom: *Lika i njezina Crkva u prošlosti i sadašnjosti*. Ta je edicija tiskana u nakladi Državnoga arhiva u Gospiću i Gospičko-senjske biskupije; njezin je urednik Ivica Mataija, prof., a recenzenti sveučilišni profesori u Zagrebu dr. sc. Željko Holjevac i dr. sc. Ante Bežen.

Ovdje treba napose istaknuti u neposrednoj vezi s tom knjigom – na prvoj, vanjskoj stranici korica te tvrdo ukoričene knjige objavljena je fotokopija izvornoga dokumenta na latinskome jeziku s izvornim potpisom samoga pape Ivana Pavla II. Naime, izvorna je to "bula" samoga Sv. Oca, a kojom biskupa Milu Bogovića imenuje za prvoga biskupa tada osnovane Gospičko-senjske biskupije. A namjerno ponavljam – njezinim prvim ordinarijem taj je monsinjor postao 25. svibnja 2000. godine.

Oba uvodna priloga u ovoj knjizi M. Bogovića napisali su u njegovu čast tamošnji najviše civilni državni vrhovnici – ličko-senjski župan Milan Kolić i

gospički gradonačelnik Petar Krmpotić. Obojica su s veoma visokom i sadržajnom pohvalom istakli i značaj i značenje toga plodnoga historiografa te istodobno i uglednoga te veoma plodnoga i korisnoga crkvenoga dostojanstvenika. Tako je župan s razlogom, uz ostalo, istaknuo i ina temelju doktorova rada: "Naša županija nije u prošlosti bila samo zemljopisni vez hrvatskog sjevera i hrvatskog juga; u pogledu glagoljske kulture ovaj kraj bio je pravo kulturno sjedište".

A biskup je već ranije postao i počasni građanin upravo te Županije. Tako je gradonačelnik naglasio: "Najveće odlikovanje, dakle, koje je Gospić dobio u svojoj povijesti upravo je njegov izbor za biskupsko sjedište. (...u kojemu) biskup Bogović nije samo povjesničar koji piše o Lici, on je srcem i dušom u njoj".

O svemu tome taj je doktor znanosti objavio niz radova u više glasila, pa tako, npr., i u časopisu Kana i glasilu *Vila Velebita*. Dio njihova sadržaja, naravno i doradenih, sada je objavio u navedenoj knjizi 2014. godine. A davno prije negoli je mons. dr. sc. Ivan Devčić postao riječki nadbiskup, uočio je visoku vrijednost objavljenih Bogovićevih članaka, pa ga je cijeli niz godina angažirao da objavljuje "zvoneći" i u značajnoj i popularnoj u periodici naslovljenoj *Zvona*.

4.

Kristov nauk najvjerojatnije je u ličko i na susjedno područje stigao već u ranome antičkome razdoblju sveopće vladavine znamenitih Rimljana. A održao se tako do srednjega vijeka, pa i s tolikim očito korisnim uvjerenjima i iskustvima da se u 12. st. mogla osnovati – u teškim razdobljima teških ratnih tegoba – čak i Krbavska biskupija. Tako, samo ostatke temelja njezina katedrale na Udbini iz 15. st. – nije se mogla održati u povremeno i dugim ratnim i drugim strahotnim razdobljima – snimio je i u jednome svome članku M. Bogović objavio 1986. godine. Naravno, u čestim ratnim nepogodama, napose zbog osmanlijskih vojnim prodiranja i osvajanja, sjedište biskupije moralo se preseljavati, tako da se biskupija počinje navoditi kao Modruška. No, nakon katastrofalnoga smrtonosnoga sadržaja i posljedica Krbavske bitke 1493. god. i tamošnje apsolutne pobjede Osmanlija, što je napose odjeknulo širom cijele južne Europe, sjedište biskupije se moralo povući znatno na jug, čak na samu obalu susjednoga Jadranskoga mora, u tamošnji obalni Novi Vinodolski, nasuprot obližnjega kvarnerskoga o. Krka. Tako se na području obalnoga Vinodola uspjelo sačuvati sve do danas i znatan broj vrijednih spomenika iz razdoblja Krbavske pa Modruške biskupije.

U tome stravičnome razdoblju dolazi i do masovnoga bijega ljudi ispod teške osmanlijske vlasti, pa u ove krajeve bježe mnogobrojni pripadnici raznih etnosa, pa i bivši kršćani koji su postali islamski vjernici; u sve većem broju stižu i Srbi kao islamski vjernici, no sve češće uspijevaju ostati kršćanima, i to kao pravoslavci. Također postoje ili stižu i pripadnici etnosa zvanoga Vlasi, o čijem podrijetlu postoje različita mišljenja. Dio njih postoji i dalje kao samostalan etnos, drugi se u Lici deklariraju kao Srbi. Na o. Krku su Vlasi kao zasebni, npr., navedeni u frankopanskome dokumentu 1468. godine, a u sjevernoj Istri zvani su Čići ("Čićarija"). U krajevima Zapadne Hrvatske smatrani i Romanima. Ima ih i kao Hrvata, pa i danas.

5.

Nije potrebno ovom prigodom prepričavati pa i ocjenjivati sadržaj cijele ove veoma vrijedne knjige, koja detaljno govori o znatnom broju događanja i o pojedinim osobama te svojim vrijednim sadržajem zaslužuje još osvrta. Sada – kao poticaj da se naknadno detaljno i opširno uđe u knjigu – prenosim sve izvorne naslove priloga u knjizi, pa će svaki čitatelj te edicije brzo i jasno vidjeti o čemu se radi, a vjerujem da će stoga i posegnuti za njom. Evo tih naslova:

"Riječ ličko-senjskog Župana; Riječ gospićkog Gradonačelnika; Predgovor. – Uvod. 1. Uspon i uzimicanja Crkve u Lici i Krbavi od početka do današnjih dana. 2. Povlačenje pred Turcima i ponovna kataklizma. 3. Uspon nakon 1689. i problemi rasta. 4. U zaleđu i na rubu. 5. Konačno biskupsko sjedište u Lici. 6. Identitet Like. – I. Prema nastanku prvih biskupija. 1. Potreba usklađivanja državnog i crkvenog ustrojstva. 2. Hrvatski ili kninski biskup. 3. Poremećaji izazvani osnutkom Zadarske nadbiskupije. 4. Nastanak Senjske biskupije. 5. Krbavska biskupija. – II. Organizirana srednjovjekovna Crkva u Lici. 1. Kninska biskupija kao veza dalmatinskog i slavonskog dijela hrvatskog kraljevstva. 2. Lički arhiprezbiterat ili župa. 3. Značenje Krbavske biskupije. 4. Samostani i opatije. 5. Žarište glagoljske kulture. – III. Turci "nalegoše na jazik hrvatski" 1. Prva postaja: Modruš 1460. 2. Druga postaja: Pokušaj povratka: Bužani 1480. 3. Treća postaja: Novi Vinodolski 1493. 4. Četvrta postaja: Rijeka 1530. 5. Nastanak i nestanak Otočke biskupije. 6. Neprekinuta kulturna nit. – IV. Lika i Krbava 1689. oslobođene od Turaka. 1. Kontinuitet katoličke prisutnosti? 2. Što s muslimanima i pravoslavicima u zemlji katoličkog vladara? 3. Vrijeme popa Marka Mesića. 4. Pitanje crkvene pripadnosti Like i Krbave. 5. Misija kapucina u Lici. 6. Slika Like i Krbave 1695. godine. – V. Pravoslavlje u Lici i Krbavi. 1. Pravoslavlje na području Austrijske Monarhije prije g. 1690. 2.

God. 1690. dolazi organizirana pravoslavna hijerarhija. 3. Kako je bilo u Lici i Krbavi? – VI. Katolička Crkva u Lici i Krbavi u 18. stoljeću. 1. Ličko-krbavsko područje. 2. Razvoj Ličko-krbavskog arhidakonata. 3. Brinjski otočki kraj. – VII. Lika i njezina crkva u 19. stoljeću. 1. Život pod krajiškom vlašću. 2. Kažnjavana su i cijela naselja. 3. Županijsko uređenje. 4. Crkvene prilike. 5. Boričevac, Zavalje, Korenica... 6. Masovno osnivanje novih župa. 7. Bilješke biskupa Ježića o ličkim župama i župljanima. – VIII. Lika i njezina Crkva u prvoj polovini 20. stoljeća. 1. Osnovne karakteristike razdoblja. 2. Odnos s državnim vlastima. 3. Katolički pokret u Lici. 4. Katoličke organizacije bile su proširene po cijeloj Lici. 5. Euharistijski kongres u Gospiću. – IX. Crkva u Lici i Krbavi od 1941. do 1969. 1. Kušnje i nade. 2. Tragovi rata na djelu i duši. 3. Poginuli svećenici. 4. Poratne teškoće. 5. Dolazak biskupa. 6. Prijedlog ličke biskupije. – X. Crkva u Lici i Krbavi od 1969. do 1992. 1. Petar (Pećo) Butković i franjevci u bivšem Udbinskom dekanatu. 2. Obnova između dva razaranja. 3. Obljetnica oslobođenja od Turaka (1689. – 1989.). – XI. Biskupija "iza Velebita" - Gospičko-senjska biskupija. 1. Osnovana je Gospičko-senjska biskupija. 2. Područje nove biskupije. 3. Uspostava struktura. 4. Karakteristike područja nove biskupije. 5. Crkva hrvatskih mučenika. – XII. Župe. Gospić. 1. Samostalna kapelanija u Gospiću. 2. Župa i arhidakonsko sjedište. 3. Biskup župnik. 4. Gospić biskupsko sjedište. 5. Stanovništvo. 6. Sakralni objekti. Boričevac. Korenica. Krasno: župa i svetište. Plitvice. Udbina. – XIII. Ratni zapisi i stradanja. 1. Dopisi iz 1942. i 1943. godine. 2. S ličkog ratišta 1991. godine. 3. Putovanje jednim dijelom presječene Like. 4. Štete na crkvenim objektima u Gospićkom i Otočkom dekanatu 1991. godine. – Moji radovi o Lici. Pogovor Urednika. Popis imena i mjesta, osoba i pojmova".

Na vanjskome zadnjem dijelu tvrdih korica otisnuta je autorova kratka biografija s fotografijom: "Mile Bogović".

Na sve rečeno treba još dodati i s naglaskom: u knjizi je otisnuto i mnogo crno-bijelih i fotografija u bojama, od one već navedene kao prve na prvoj strani korica – papina dokumenta/vrela o imenovanju M. Bogovića prvim ordinarijem nove biskupije. Slijede i druge sadržajno veoma zanimljive, a i stručno veoma vrijedne. Takva je i prva – zemljopisna karta koja nam otkriva kakvo je bilo područje "Like, Krbave i Gacke u 10. stoljeću" (str. 23); zatim slijedi fotografija "Žup(anij)e na ličkom području u srednjem vijeku", i to u razdoblju od 12. do 16. stoljeća (str. 25), pa fotografije u boji iz 2012. god. samo temelja kao ostataka biskupske krbavske katedrale (str. 30). Tu vidimo i divan križ krbavskih biskupa u početku 13. stoljeća i njihov pastoral iz 15. stoljeća (str. 33), slike biskupa Sebastijana Glavinića (1689.-1697) (str. 53) i Ivana Krstitelja Ježića (str. 85), fotografije nekoliko svećenika pogubljenih ili

umrlih zbog tortura od poraženih četničkih kvisinga nacifašističkih okupatora, kao i od komunističkih pobjednika i njihovih sljedbenika u II. svjetskome ratu i poslije njega. Ima i drugih fotografija također zanimljivih sadržaja koji govore o nekadašnjoj povijesti, ali i o sadašnjosti.

6.

Lika je sa svojim prostorom i pučanstvom u njemu područje Republike Hrvatske koja je u obrambenoj ratnoj situaciji samostalnom državom proglašena 1991. godine nakon raspada SFR Jugoslavije u kojoj je Hrvatska bila federalna republička jedinica, ali sa sve ugroženijim uvjetima života i razvoja. No, taj obrambeni rat nije novost, jer od prvih podataka o Hrvatskoj u povijesti, pa čak i do u naše dane doživljavao je hrvatski etnos pa narod – kako već rekoh – brojne strahote i smrti. Uz ostalo i stoga jer je Lika važan središnji prostor ovoga dijela Europe prema Mediteranu, osobito u prometu, i to preko nedaleke istočne, uglavnom hrvatske obale Jadranskoga mora. Za taj lički prostor okrenut i prema kvarnerskome, a napose prema senjskome obalnome prostoru, sveopće su bili zainteresirani i strani osvajači. Ovi su postali čak i dugoljetni posjednici te i pripadnici manje domaćih a više stranih moćnika koji su gotovo redovito bili i pripadnici vladajućih struktura. Zbog gospodarske koristi, tu su se često vodili i lokalni, ali i važni međudržavni oružani pa čak i teški ratni okršaji. Ovdje su pučani napose stalno bili Hrvati koji su i najviše stradavali. Postupno se sve češće javljaju i sve brojniji već navedeni došljaci Srbi, pa i Turci kao Osmanlije, Dakle, bilo je i ovdje muslimana, ali stalno je ostao i znatan broj kršćana kao katolika, pa i novih kao pravoslavaca. Dakako – ističemo – i dalje je stalno ovdje najbrojniji hrvatski etnos.

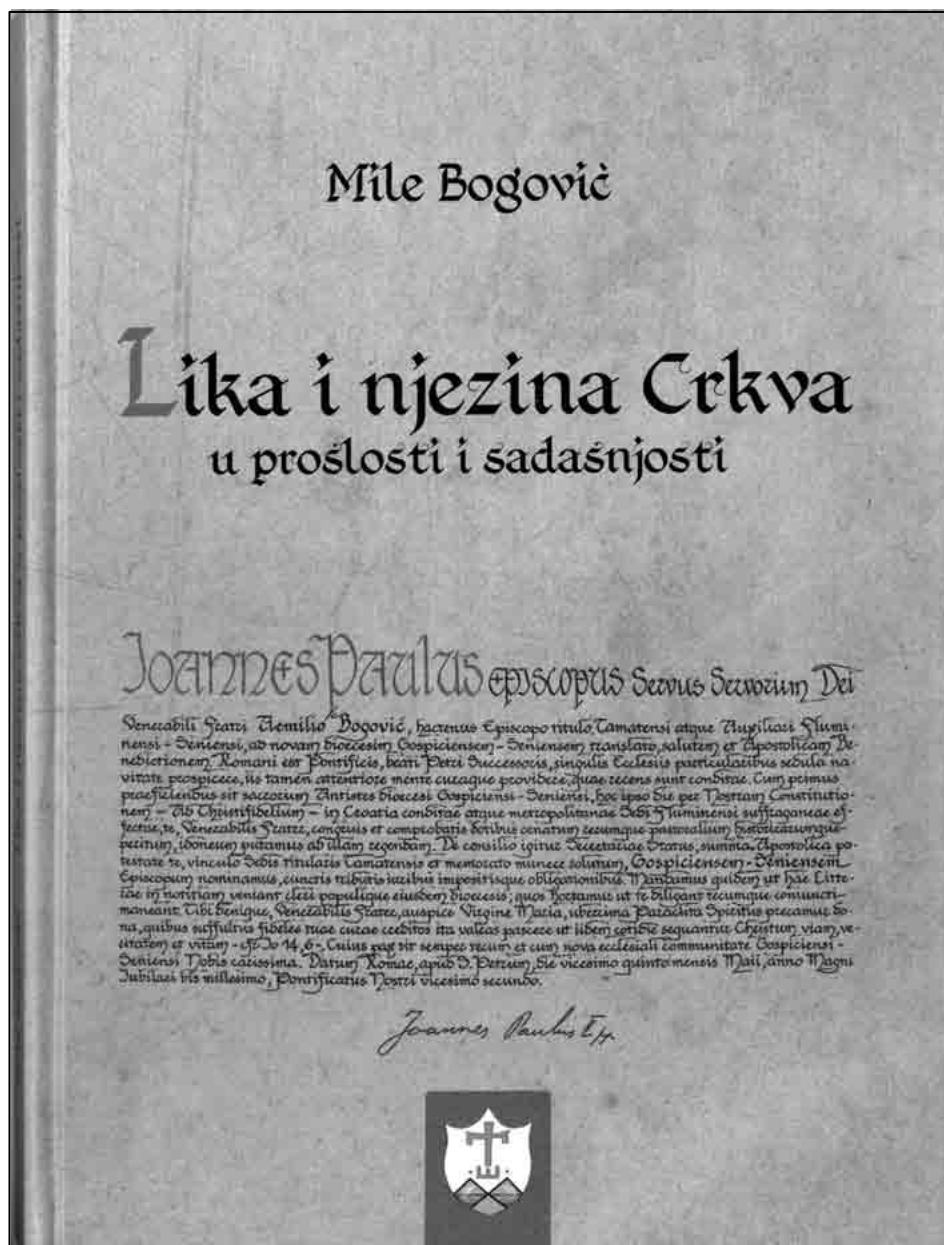
Sveopće je poznato ovo područje i po borbenim i junačkim "uskocima", koji postaju slavni, jer je upravo njihov jadranski obalni grad Senj bio vrlo važna luka kao izlaz na more, a s njega upravo u Liku i na susjedne prostore, te dalje u Europu. Napose je sukoba bilo u razdoblju kada je ovaj kraj pripadao zasebno formiranoj upravnoj jedinici u Habsburškoj Monarhiji s karakterističnim nazivom Vojna krajina, a stanovnici bili primorani služiti i pogibati kao vojnici, pa i izvan svoga zavičaja, po ostaloj Europi, i to sve u korist svojih gospodara.

Naravno, do strahota dolazi i kasnije; tako i tijekom strašnih, praktičnih odjeka općih svjetskih ratova u 20. st. i u cijeloj Hrvatskoj, pa i na tome ličkome i susjednome hrvatskome prostoru. Tako je napose bilo i u II. svj. ratu, pa i od njegova početka u Hrvatskoj 1941. godine, kada je silovita nacistička Njemačka iznenadujuće brzo, ne samo okupirala već i raspačala Kraljevinu

Jugoslaviju; bilo je to zbog priprema nacista za skori, ali tada ipak još neostvareni ratni pohod na staljinistički SSSR, na toga donedavnoga svoga saveznika. A najveći dio Hrvatske – i uz suglasnost svoje saveznice fašističke Kr. Italije koja je također odmah krenula u daljnja osvajanja dijela istočne hrvatske obale Jadrana (Istru i druge dijelove već je zaposjednutima držala od 1918. godine) – nacistička je Njemačka odmah dala na upravu svojim ovdašnjim hrvatskim, srpskim i drugim kvislinzima, pa tako i dio Like (njezin dio prostora od tada držali su okupiranim i talijanski fašisti).

Slobodarskoga otpora nacističko – fašističkim okupatorima i njihovim kvislinškim domaćim četnicima i drugima, dakako, bilo je i u Lici. A tijekom 1941.god. ubrzano ga nastavljaju širiti i domaći komunisti, koji već tada postupno preuzimaju i vodstvo zvanoga Narodnooslobodilačkoga pokreta (NOP) i u njemu Narodnooslobodilačkoga rata (NOR). S obzirom na to da su među njima bili i domaći staljinisti s praktičnom nasilnom pa i smrtonosnom politikom sličnom okupatorskim nacifašistima i njihovim ovdašnjim hrvatskim i srpskim kvislinzima, došlo je i do njihova terora. Dakako, i nad Katoličkom crkvom i neposredno nad njezinim svećenicima, pa i nad njihovim obiteljima (tako je ubijen i otac mons. dr. sc. M. Bogovića). Ima ubijenih ne samo u ratu već i poslije njegova završetka 1945. godine. I ta događanja u ovoj knjizi autor ne samo da prati opisujući, već i komentira i ocjenjuje te donosi izvorne podatke pojedinih svećenika kao svjedoka.

Ima u ovome monsinjorovu autorskome djelu govora i o nedavnim strahotama, zbog kojih je u 1990-im trebalo krenuti u veliki obrambeni hrvatski Domovinski rat nakon propasti komunističke Jugoslavije i u njoj njezine federalne Hrvatske. Istodobno je to bila i teška borba za očuvanje tada nastale te međunarodno i međudržavno priznate i potvrđene samostalne Republike Hrvatske. Tijekom teških nepogoda bilo je i u Lici i na susjednim područjima mnogo ljudskih žrtava, velikih gospodarskih i drugih nesreća, pa tako ne samo teško oštećenih već i porušenih crkava, uključivši i dijelove dragocjenih crkvenih i drugih povijesnih vrijednosti i spomenika. To je vidljivo i iz fotografija s pravom prenesenih i tiskanih u ovoj monsinjorovoj knjizi. Tako je, npr. stradala i župna crkva u samome Gospiću 15. rujna 1991. godine (str. 216), dok u Čanku od župne crkve gotovo ništa nije ostalo – osim kamenjara (!)(ta je crkva u čast Sv. Krunice bila izgrađena uskoro nakon osnivanja župe 1719.), a u naselju poginulo je više desetaka civila i vojnika. Takvih nesreća ima i drugdje. Navodim kao zaseban primjer totalnu tragediju župe Boričevac, čije je naselje uništeno u II. svj. ratu, a ponovno tijekom Domovinskoga rata, pa je mons. Bogović potom sudjelovao i u snimanju filma naslovljenoga "Nikad se nisu vratili".



Sl. 1. Naslovnica knjige mons. dr. Mile Bogovića *Lika i njezina crkva u prošlosti i sadašnjosti*

7.

Učinkovito korištenje sadržaja svih objavljenih knjiga i članaka, pa i ove knjige mons. dr. sc. Mile Bogovića s pravom i kao duhovnika i historiografa Like, vidi se i iz sadržaja citiranih naslova 20 knjiga i članaka, koje je sam autor odabrao i naveo u svojoj knjizi na str. 227-228. A gotovo potpun popis, temeljit pregled svih doktorovih tiskanih radova do 1994. god. također je dostupan, jer ga je već ranije priredila prof. Blaženka Ljubović, ravnateljica Gradskoga muzeja u Senju, i objavila u knjizi upravo u monsinjorovu čast: "Prošlost obvezuje – povijesni korijeni Gospićko-senjske biskupije. Zbornik radova Mile Bogovića" (popis je objavljen 2004. god. u Rijeci). Čitateljima stoga svraćam pozornost i na sadržaj toga korisnoga zbornika o dr. sc. Mili Bogoviću, sadržajno ne samo slavljeničkoga već zaista veoma važnoga i za dobro poznavanje povijesti i prošlosti toga dijela Hrvatske koji je i monsinjorov zavičaj.

Urednik Ivica Mataija, prof., s pravom je na kraju nove monsinjorove knjige o Lici i njezinoj Crkvi, u svome pogovoru istaknuo veliku vrijednost sadržaja ovoga djela mons. dr. sc. Mile Bogovića. Naime, Državni arhiv u Gospiću krenuo je 2002. god. sa serijom svojih izdanja pod nazivom *Prilozi za povijest Like*, tako da je u njima objavljeno i niz zasebnih radova upravo sa sadržajima o udaljenijoj povijesti i o nedavnoj prošlosti crkvenoga djelovanja. Teško je nešto zasebnoga dodati sadržajima sljedeća tri odlomka prof. Ivica Matije (str. 229-230), koje ovdje namjerno prenosimo jer su sadržajno točni i veoma vrijedni, pa ih ne treba samo prepričavati: "Poviješću Crkve u Lici cijelog se svog znanstvenog vijeka bavi msgr. dr. Mile Bogović koji je proučavajući dostupno arhivsko gradivo i relevantnu povijesnu literaturu objavljivao u različitim stručnim i znanstvenim časopisima članke o crkvenom, a onda i općem društvenom životu Like od najranijih dana Crkve na ovim prostorima do današnjeg dana kad kao prvi biskup Gospićko-senjske biskupije slavi i pedesetu obljetnicu svog svećeničkog ređenja".

Zatim, profesor ovako nastavlja s ocjenom: "Ti su radovi, prilagođeni koncepciji, sabrani u ovoj knjizi, u kojoj po prvi put imamo prigodu pratiti, u kontinuitetu, tijek povijesnih zbivanja od početaka crkvenog ustroja do suvremenog doba. Zapisi iz biskupskih vizitacija, izvješća biskupa Svetoj Stolicy, spomenice župa, senjskog i vatikanskog arhiva, studije i članci drugih autora, izvori su iz kojih je msgr. Bogović proučavao i na temelju njih napisao tekstove koji daju cjelovit uvid u prošlost Crkve u Lici, ali i u povijest Like koja se odražavala na crkvene povijesne prilike. U knjizi pronalazimo tekstove koji donose pogled u društvene, gospodarske, socijalne, demografske,

jezikoslovne i naravno crkvene prilike u Lici od vremena egzistencijalne nesigurnosti, do današnjih crkvenih organizacijskih oblika, stanja, izazova, nastojanja, dvojbi i rješenja. Imena biskupa, svećenika, redovnika i redovnica, njihovi kratki životopisi, putovi, nadanja i stradanja svjedoče o svoj bremenitosti ličke povijesti koju su katolički dušobrižnici dijelili sa svojim narodom. Knjiga stilom i jezikom prilagođena potrebama znanstvenika, ali i zaljubljenika u povijest Like, donosi brojne podatke o župama, sakralnim objektima, inventaru, o ličkim naseljima koja su nastajala, stradala i obnavljala se. Mnoga su nepovratno nestala, a tragove njihove opstojnosti sačuvali su rijetki zapisi koji su sastavni dio ove knjige".

Još dodajemo i treći dio sadržaja ove zaista točne ocjene prof. Ivice Mataije: "Uz obilje podataka i opisa, važna sastavnica knjige su povijesni zemljovidi i fotografije te svakako bibliografija radova biskupa Bogovića koja će proučavateljima ličke povijesti biti od nemjerljive važnosti, kao i indeks imena osoba i mjesta koji će omogućiti jednostavno i učinkovito korištenje knjigom".

8.

Autor dr. sc. mons. M. Bogović u predgovoru ove svoje zaista i vrijedne i korisne knjige, međutim, veoma skromno ističe osnovicu onoga što u "ovoj knjižici" – kako on skromno kaže. A ta "knjižica" ima, uz ostalo, čak i 264 stranica tiskanoga materijala(!) koje donosi čitatelju (o tome smo maloprije citirali i jednu visoko dobru ocjenu). Jer, ova najnovije zbirka objavljenih i neobjavljenih radova te tekstova s novim podacima i razmišljanjima, prijedlozima i konstatacijama, ujedno može poslužiti i kao zanimljiv udžbenik studentima povijesti, (i inim studentima) pa i generacijama srednjih škola, a napose gimnazija. Dakako, može poslužiti i u oblastima još praktičnijih svrha – pa namjerno navodim iz svoga praktičnoga iskustva – i u radu profesionalnih turističkih i hotelijerskih visokih škola i fakulteta. A napose moraju u njih imati i određeni dio školovanja i položen stručni ispit vodiča za domaće i strane izletnike, za posjetitelje Hrvatske odnosno i njezine Like i susjednih područja, ali dakako i kada pri tome daju i drugima uvodne podatke o povijesti Hrvatske općenito. Naravno, poticaj je rezultata rada mons. Bogovića ne samo i historiografima u samoj Hrvatskoj, dakle znanstvenicima i stručnjacima u našoj domovini, već i u njezinu susjedstvu, pa čak i u udaljenijim stranim prostranstvima – da shvate njima nerijetko apsolutno nepoznatu čak ni okvirnu, a kamoli suštinu zaista veoma složenih povijesnih situacija od najstarijih vremena ljudskoga života na ovome veoma važnome europskome prostoru i

susjednih etnosa pa naroda, ili njihovih vladajućih struktura sve do danas; tako, čak i pripadnika etnosa pa naroda iz sjeverne Europe te s Apeninskoga poluotoka, a također iz Male Azije. Jer, uz ostalo, i kršćanstvo je tu u dvije svoje crkve – staroj katoličkoj i novijoj pravoslavnoj, ali ovdje čak i s nekršćanstvom, i to kao muslimanstvo od novijega razdoblja srednjega vijeka dalje. S time su u vezi i veoma složeni etnički odnosi, povremeno i teški do otvoreno neprijateljski, pa i s fizičkim i ratnim sukobima. To su odnosi koji kao etnički u 19. st. i dalje u Europi i drugdje prerastaju u izrazite nacionalno složene odnose. Dakle, onako kako i Hrvati u svojoj razbijenoj domovini općenito (a tako i u Lici) svojim narodnim preporodom u 19. st. izrastaju u narod. I to upravo s glavnim i vodećim djelovanjem pojedinih veoma uglednih pripadnika vrhova Katoličke crkve, i to na čelu s biskupima dr. Josipom Jurjem Strossmayerom i dr. Jurjem Dobrilom, kanonikom dr. Franjom Račkim kao prvim predsjednikom Akademije znanosti i umjetnosti, kanonikom dr. Ivanom Črnčićem, voditeljem zavoda Sv. Jeronima u Rimu, pa i aktivnim djelovanjem drugih svećenika Hrvata u Katoličkoj crkvi (tako i onih iz Like). Bilo je u pomoći i svećenika Katoličke crkve drugih narodnosti. Tako je, primjerice, Slovenac dr. Anton Mahnič (Mahnič se potpisivao u Hrvatskoj) kao krčki biskup Kvarnerskih otoka pokrenuo i financirao djelovanje čak druge hrvatske akademije znanosti, i to glagoljaške (uz ostalo, i stoga je smrtno završio kao žrtva Kr. Italije, okupatorice i njegove biskupije). Naravno, i veoma složena gospodarska problematika, a u njoj također složeni pa i teški višestoljetni ljudski odnosi – u rasponu od ropstva preko kmetstva do tobože formalno slobodnoga radništva. (Kao osobitost navodim: o dijelu povijesti i prošlosti kršćanstva u Zapadnoj Hrvatskoj i sam objavih niz knjiga i radova, pa je pod naslovom "Hrvatske kršćanske teme u djelu akademika Petra Strčića" u Rijeci 2009. god. u svojoj knjizi *Zapadno hrvatske povijesne teme* istaknuti znanstveni i kulturni djelatnik fra dr. sc. Franjo Emanuel Hoško dao svoj prilog "Hrvatske kršćanske teme u djelu akademika Petar Strčića". I to u zadnji tren namjerno na zadnjim str. 455-462, čak sa 191 bilješkom, ali bez mojega znanja! Da sam znao, to, dakako,-ne bih bio dopustio zato jer sam bio recenzent knjige i pisac "Predgovora"!).

9.

Mons. dr. sc. Mile Bogović u niz je navrata govorio i objavljivao ono što smatra bitnim kao rezultat dobrog sveukupnoga nasljeđa, zapravo, naših časnih predaka. Pa i kako to koristiti u nastalim čestim strahotama i tegobama. Jedno od takvih razmišljanja i prijedloga je i za rješenje nepovoljnih sadašnjih

prilika i uklanjanja neprilika u našoj Republici Hrvatskoj. Citiram dio njegova razmišljanja i dobrih prijedloga objavljenih u razgovoru u *Zvonima* 1999. i s pravom pretiskano 2014. god. u zasebnom izdanju riječkoga dnevnika *Novi list*: "Teško je sad imati neko gotovo rješenje. Meni je mnogo puta pala na pamet misao koja me progoni i muči u našoj situaciji. Čini mi se da javno mnijenje (novine, radio...) očekuje kao da bi se netko trebao pobrinuti da se ukloni svaka nedaća, da imaju svi dovoljno novca, da imaju svi kuće ... To kao da bi moglo biti, samo što to netko neće. Svi su usmjereni na traženje krivaca i tako postaju još više nezadovoljni. Ja bih rekao kako je ideal da ljudi postanu što čvršći kao kršćani, ljudi koji lako ne klonu, ne prestraše se i onda kada naiđu velike poteškoće. Jer, odgajati ljude da izdrže samo kad je ugodno i lijepo, kad imaš dobru plaću, a čim toga nema da počnemo proklinjati sebe i druge, to znači odgajati ljude za slabiće koji počinju vikati u poteškoćama i gubiti pamet. Dakle, to je moja poruka: prihvatiti se svakoga posla, svaki je posao častan, nemojmo vikati da nemamo posla (jer smo tobože za više poslove), nego prihvatimo se svakog posla. Budimo jaki da nas nevolje ne slome. To je put kako nadvladati ove nevolje. Drugi put je lažan. Biti jak, znači podnijeti velike nepravde i nevolje i ostati na nogama. To nije tako lako ni meni niti drugima. Ali, osjećam potrebu ljudima reći kako je veličina u tome da opstanu ne kao mekušci, nego kao ljudi koji su spremni svoju energiju uložiti u stvaranje boljeg života. Tek tako se može prevladati ova nevolja, a nipošto samo kritizirajući 'tamo neke na vrhu koji nam ništa ne daju iako bi mogli'".

Tako biskup i historiograf savjetuje kako ukloniti tekuće probleme, i k tome još kao zaista vrstan poznavatelj sadržaja životnoga puta veoma mnogo ljudi, dakako, napose i kao vjernika, ali i kao znanstvenik koji izvrsno poznaje povijest i prošlost napose Like i susjednih područja te uloge Crkve u njima. A o svemu tome ima saznanja i iz drugih priloga u tome istome zasebnome prilogu riječkoga dnevnika *Novi list* (16. listopada 2004.), čak s uobičajenim velikim novinskim stranicama od 1 do 32, na kojima ima i niz fotografija. Naslov: "Spašavanje povijesti" s naglaskom: "Poseban prilog u povodu 50 godina svećeništva i 15 godina biskupske službe mons. dr. Mile Bogovića, gospičko-senjskog biskupa", slikama "Spomen-kamenje s raznih stratišta i grobišta za povijesno memorijalni Zid plača i ponosa na Udbini". Pokrovitelji ovoga zaista bogatoga, lijepoga i sadržajnoga, priloga su Ličko-senjska, Primorsko-goranska i Karlovačka županija, Gradovi Zagreb i Gospić te Općina Vrhovine.

Na cijelim stranicama (2-3) objavljen je opsežan tekst riječkoga nadbiskupa mons. dr. sc. Ivana Devčića: "Čovjek koji je ostvario svoje snove". Tu su i poglavlja: Uvod, "Poziv na suradnju u *Zvonima*", "Povezivanje sa

znanstvenim ustanovama", "Na prvim crtama bojišnice" i "Povratak u Liku". Na početku poštovani nadbiskup je naglasio zasebno: "On slijedi put ispravnog vrednovanja naše prošlosti kako bismo bolje razumjeli sadašnjost i jasnije kročili u budućnost".

Na prvoj od šest fotografija nalazi se "Mile Bogović na ruševinama crkve sv. Ivana Krstitelja na Velebitu 13. rujna 1966., nekoliko dana prije odlaska u Rim na studij povijesti".

10.

Nadamo se da će monsijor i doktor povijesnih znanosti Mile Bogović – od sada kada mu prestaje "mandat" (!) visoke časti biskupa te službeno postaje "umirovljenik"(!) – i dalje svojim duhovničkim karakterom i plodnom djelatnošću u Crkvi te velikim i znalačkim znanstvenim i stručnim, pa i cijelim svojim sveopćim životnim iskustvom i znanjem, nastaviti proučavati vrela i objavljivati rezultate svoga zaista korisnoga znanstvenoga i stručnog proučavanja. Naravno, i sa svojim uobičajenim i korisnim kritičkim pristupom sadržajima tema. Pri tome, očekujemo da i dalje otvoreno iskazuje svoje ocjene i budućih objavljenih radova u nas i u inozemstvu o Lici i Crkvi u njoj te izvan njih, kao i o drugim povijesnim zbivanjima u njima i izvan njih. Jer, svi njegovi dosadašnji objavljeni radovi zaista su temeljni poticaji za stalno proučavanje udaljenije povijesti i novije prošlosti te primjene njihovih dijelova kao iskustvo za korisno poboljšanje ljudskoga života u općim današnjim složenim odnosima.

THE HISTORY AND PRESENT OF LIKA AND ITS CATHOLIC CHURCH IN A NEW INTERPRETATION OF MONS. MILE BOGOVIĆ PH.D

Summary

The history and past of the Croatian area of Lika and the Catholic Church within it were analysed and the results published in numerous works. In this particularly stands out is the former first chief as the bishop of its first Gospić-Senj bishopric Mons. Mile Bogović Ph.D. Besides being a priest and church leader he also stands out as a scholar/historiographer, craftsman and publicist, and the head of church commissions. He was a university professor and a publication's editor. He has published a series of books and many discussions and articles (as well as very critical contents) particularly about the very complex fate of Croats as Catholics in Lika, who were also under the attack of many occupiers, for example, the Ottomans. He writes about the events in distant history and recent past plus the present. In his latest book from 2014 he presents some of his already published articles about Lika and its Catholic Church in a number of chapters, but mostly with some supplemented results of his new research in the sources and insights into older and more recent Croatian and foreign literature.

Keywords: Lika, Croatia, Catholic Church, bishop and historiographer, Mile Bogović